

МЕЖІ ВАРІЮВАННЯ ЕКСПЛУАТАЦІЙНОЇ МАСИ КОЛІСНИХ ЕНЕРГОЗАСОБІВ

Г.В. Шкарівський, кандидат технічних наук

Викладено результати теоретичних досліджень стосовно визначення меж варіювання експлуатаційної маси колісних мобільних енергетичних засобів сільськогосподарського призначення передбачених нормативними документами.

Колісний мобільний енергетичний засіб, експлуатаційна маса, межі варіювання, тяговий клас.

Постановка проблеми. Експлуатаційна маса є основним чинником формування тягового зусилля мобільного енергетичного засобу (МЕЗ). Названий чинник змінний і його значення можуть варіювати для одного і того ж енергозасобу в досить широких межах за рахунок зниження або підвищення рівнів витратних матеріалів у заправних місткостях, встановлювання або зняття додаткового обладнання, баласту тощо. Залежно ж від розміру подібних змін, або, що одне і те ж, рівня баластування спостерігається зміна тягового зусилля, яка може бути достатньо істотною щоб вплинути на тягові показники енергозасобу і, навіть, на його позицію в загальному типорозмірному ряду. На даному етапі дослідженню меж варіювання експлуатаційної маси енергозасобу, умовам і рівню його баластування, приділяється недостатня увага, що підтверджує необхідність виконання такої роботи в рамках державної цільової програми реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі.

Аналіз останніх досліджень. На даний час в Україні діє класифікація мобільних енергетичних засобів сільськогосподарського призначення за номінальним тяговим зусиллям [1], в основі якої лежить експлуатаційна маса машини. Така класифікація переконливо довела свою життєздатність, незважаючи на те, що в неї продовжують вноситися уточнення і доповнення.

Зокрема в роботі [2] на основі аналізу системи плугів та шкідливої дії ходових систем енергозасобів на ґрунт встановлено, що енергозасоби доцільно баластувати в межах від 0 до 23%. При чому, трактори типу Т-40АМ і К-700М не рекомендується баластувати з тієї причини, що в них і так забезпечується раціональне агрегування з плугами. Названі межі баластування включали певні середньозважені рівні для колісних і гусеничних машин і вважалися перспективними для вітчизняних енергозасобів на той час.

Характеристики ж МЕЗ, приведені в каталозі [3] показали, що передові тракторобудівні фірми передбачають істотне баластування енергозасобів, максимальне значення якого близьке до конструкційної маси останніх, а іноді і перевищує її значення, що істотно впливає на тягові показники аж до переходу в більш вищі тягові класи передбачені стандартом [4].

Викладене говорить про недостатню наукову проробку питань щодо визначення меж варіювання експлуатаційної маси МЕЗ сільськогосподарського призначення і є свідченням наявності певних застійних явищ в питаннях розвитку конструкцій енергозасобів, їх механізмів і систем.

Мета досліджень: визначення меж можливої зміни експлуатаційної маси енергозасобів існуючих тягових класів регламентованих їх тяговим зусиллям.

Методика досліджень. Аналіз методики формування регламентованого нормативними документами [4] типорозмірного ряду МЕЗ та аналіз характеристик енергозасобів передових тракторобудівних підприємств світу на площині параметрів експлуатаційна маса енергозасобу та номінальне тягове зусилля.

Результати досліджень. Зважаючи на те, що мобільні енергетичні засоби повинні забезпечувати виконання тягових, тягово-приводних та приводних операцій, дослідження меж зміни експлуатаційної маси всередині кожного тягового класу проводили з дотриманням наступних міркувань.

За методикою стандарту [4] експлуатаційна маса визначається з залежності:

$$P_{ГКН} = A \times m_{e P_{ГКН}}, \quad (1)$$

де $P_{ГКН}$ – номінальне тягове зусилля енергозасобу, кН;

A – коефіцієнт, який встановлюється в залежності від виду енергозасобу (коефіцієнт A передбачено приймати рівним: - $3,24 \cdot 10^{-3}$ – для енергозасобів з експлуатаційною масою до 2600 кг; - $3,73 \cdot 10^{-3}$ – для чотирьох і трьохколісних енергозасобів з двома ведучими колесами (4К2 і 3К2) з експлуатаційною масою більше 2600 кг; - $3,92 \cdot 10^{-3}$ – для енергозасобів з колісною формулою 4К4 і експлуатаційною масою більше 2600 кг; - $4,9 \cdot 10^{-3}$ - для гусеничних енергозасобів);

$m_{e P_{ГКН}}$ – експлуатаційна маса енергозасобу, при якій досягається номінальне тягове зусилля досліджуваного рівня, кг.

Виходячи з викладеного з метою забезпечення регламентованих діючим в Україні типорозмірним рядом [4] тягових

зусиль колісних енергозасобів різних класів їх експлуатаційні маси можуть варіювати в наступних межах – табл.1.

В табл. 1 показано межі варіювання експлуатаційних мас енергозасобів для кожного з задекларованих діючим стандартом [4] тягових класів, які забезпечують реалізацію відповідних їм тягових зусиль.

1. Межі варіювання експлуатаційних мас колісних енергозасобів діючого типорозмірного ряду.

Тяговий клас енергозасобу	Межі варіювання номінального тягового зусилля, кН		Експлуатаційна маса енергозасобу*, кг		Зміна експлуатаційної маси	
	від	до	нижня межа	верхня межа	в ... рази	на ... %
0,2	1,8	5,4	≥ 555,6	< 1666,7	3,00	200,0
0,6	5,4	8,1	≥ 1666,7	< 2500,0	1,50	50,0
0,9	8,1	12,6	≥ 2500,0	< 3214,3	1,29	28,6
1,4	12,6	18,0	≥ 3214,3	< 4591,8	1,43	42,8
2	18,0	27,0	≥ 4591,8	< 6887,7	1,50	50,0
3	27,0	36,0	≥ 6887,7	< 9183,7	1,33	33,3
4	36,0	45,0	≥ 9183,7	< 11479,6	1,25	25,0
5	45,0	54,0	≥ 11479,6	< 13775,5	1,20	20,0
6	54,0	72,0	≥ 13775,5	< 18367,3	1,33	33,3
8	72,0	108,0	≥ 18367,3	< 27551,0	1,50	50,0

*) зміну значення коефіцієнта А, передбачену в поясненнях до залежності (1), відповідно до отриманого рівня експлуатаційної маси проводили під час розрахунків при першому досягненні названого показника значення 2600 кг і надалі приймали рівним $3,92 \cdot 10^{-3}$, оскільки останнім часом основна маса колісних енергозасобів випускається у повнопривідному варіанті, або такому, що може легко трансформуватися у повнопривідний.

Дані табл. 1 говорять про те, що навіть в середині передбачених стандартом тягових класів, експлуатаційні маси енергозасобів можуть істотно варіювати. Так для класу 0,2 експлуатаційні маси енергозасобів можуть відрізнитися в три рази, або на 200% порівняно з нижньою межею експлуатаційної маси, характерної для енергозасобів цього тягового класу. Аналогічна картина спостерігається і для енергозасобів інших тягових класів, але з дещо нижчими кількісними показниками. Так збільшення експлуатаційних мас енергозасобів класів 0,6, 0,9, 1,4, 2, 3, 4, 5, 6 та 8 в середині тягових класів передбачено в 1,2...1,5 рази, або на 20...50%. Звісно, що типорозмірний ряд організований таким чином, що його точки накривають енергозасоби різних конструкцій, різних виробників, а звідси і різної маси. І лише за рахунок меж варіювання експлуатаційної маси енергозасобів (див. табл. 1, колонки 4 і 5)

передбаченої діючим стандартом можна класифікувати такі енергозасоби і віднести до відповідних тягових класів.

Цікава картина спостерігається, якщо проаналізувати характеристики серійних машин. Насамперед варто зазначити, що реальна експлуатаційна маса енергозасобів, які працюють в господарствах істотно вища ніж нижня її межа вказана в табл. 1. Трактор класу 1,4 «Беларусь-1005» має експлуатаційну масу 4025 кг при мінімальній для даного класу рівній 3214,3 кг [5], трактор того ж класу «Беларусь -82» має експлуатаційну масу 3900 кг, а ПМЗ-6АКМ – 3895 кг. Трактор класу 3 ХТЗ-121 має експлуатаційну масу 8200 кг при нижній межі для даного класу рівній 6887,7 кг. Аналогічна ситуація характерна для машин, які представляють переважну більшість тягових класів. В такому випадку, якщо враховувати ще і можливість баластування таких енергозасобів, принаймі в межах декларованих в роботі [2], то максимальна експлуатаційна маса тракторів класів 0,6, 0,9, 1,4, 3, 4, 5 перевищить рівень верхніх меж експлуатаційних мас для енергозасобів названих класів і такі машини перейдуть у вищі тягові класи. Наприклад, трактор класу 3 ХТЗ-121, як зазначалось вище, має експлуатаційну масу 8200 кг [5]. Баластування цього трактора в розмірі 23% приведе до зростання його загальної експлуатаційної маси до рівня 10086 кг, що характерно вже для машин тягового класу 4 (див табл. 1). Трактори класу 0,2 при баластуванні в межах 23% не переходять до вищих тягових класів через те, що стандарт передбачає для них дуже широкий діапазон варіювання експлуатаційної маси, а трактори класу 2 типу ЛТЗ-155, «Беларусь-1221» мають початкову експлуатаційну масу, яка, навіть при баластуванні на 23%, не веде до зміни тягового класу машин. Інша ж ситуація з енергозасобами класу 5. Так за даними каталогу [5] трактори К-744-1 та К-701М відносяться до тягового класу 5, їх експлуатаційні маси мають значення 15830 кг і 14570 кг відповідно, що за даними таблиці 1 дозволяє віднести їх до тягового класу 6 навіть без баластування. Викладене спонукає до певних висновків, а саме: а) в теоретичному плані – про певні неточності в залежності (1); б) в практичному плані – про відсутність ефективних шляхів реалізації наявної експлуатаційної маси енергозасобів.

Виходячи з викладеного можна стверджувати, що на практиці межі варіювання експлуатаційної маси енергозасобу, обумовлені стандартом, носять більше довідковий характер. В такому випадку важливо щоб енергозасіб за своїми характеристиками чітко відповідав тому тяговому класу, до якого віднесений, а його експлуатаційна маса досягнута в будь-який спосіб, включаючи і баластування може змінюватись як в межах обумовлених

стандартом для даного класу енергозасобів, так і в більш розширених межах, не виключаючи перехід в більш високі тягові класи.

Висновок. В результаті проведених досліджень визначено межі варіювання експлуатаційних мас енергозасобів діючого в Україні типорозмірного ряду аналізом яких встановлено, що є неточності в залежності, яка зв'язує тягове зусилля і експлуатаційну масу енергозасобу та відсутність ефективних шляхів реалізації вже наявної в конструкціях МЕЗ експлуатаційної маси. На практиці межі варіювання експлуатаційної маси енергозасобу, обумовлені стандартом, носять більше довідковий характер. В такому випадку важливо щоб енергозасіб за своїми характеристиками чітко відповідав тому тяговому класу, до якого віднесений, а його експлуатаційна маса досягнута в будь-який спосіб, включаючи і баластування може змінюватись як в межах обумовлених стандартом для даного класу енергозасобів, так і в більш розширених межах, не виключаючи перехід в більш високі тягові класи, що є напрямом подальших наукових розвідок з даного питання.

Список літератури

1. *Трепененков И.И.* Эксплуатационные показатели сельскохозяйственных тракторов / *И.И. Трепененков.* – М.: Машгиз, 1963. – 271 с.
2. *Ксенович И.П.* Рациональный типоразмерный ряд перспективных сельскохозяйственных тракторов / *И.П. Ксенович, М.И. Ляско, В.И. Мининзон, А.П. Парфенов* // Тракторы и сельскохозяйственные машины. – 1991. – №11. – С. 4–7.
3. *Tractor Catalogue* // Електронна версія. – 2002.
4. *ГОСТ 27021-86 (СТ СЭВ628-85).* Тракторы сельскохозяйственные и лесохозяйственные. Тяговые классы. – 24 с.
5. *Мартынов А.В.* Сельскохозяйственные машины и оборудование. Каталог. Часть 1. (Тракторы, транспортные и погрузочные средства) / *А.В. Мартынов, В.Ф. Каминский, Д.А. Моркин, Т.В. Рассказова.* – М.: ОАО «ВНИИКОМЖ», 1996. – 239 с.

Изложено результаты теоретических исследований относительно определения границ варьирования эксплуатационной массы колесных мобильных энергетических средств сельскохозяйственного назначения предусмотренных нормативными документами.

Колесное мобильное энергетическое средство, эксплуатационная масса, границы варьирования, тяговый класс.

It is stated results of theoretical researches concerning delimitation of variation of operational weight of wheel mobile power means of agricultural purpose provided by standard deeds.

Wheel mobile power means, operational weight, variation boundary lines, traction class-room.